

TUOMO HIIPPALA

TEKSTILINGVISTIikkaA
KÄÄNTÄJILLE

© 2015 Tuomo Hiippala

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Ei Kaupallinen
4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.fi>

ISBN 978-952-93-5147-3

Sisältö

Johdanto 4

Tekstin ominaisuuksia 7

Genre – tekstilaji 13

Multimodaalisuus – kielen ja kuvan vuorovaikutus 15

Kirjallisuutta 17

Johdanto

Tämän oppimateriaalin tarkoitus on toimia käsikirjana kurssin aikana ja sen jälkeen. Materiaali pyrkii esittelemään tekstilingvistiikan eri osa-alueita ja menetelmiä esimerkkien avulla, sekä tarjoamaan lyhyen katsauksen alan kirjallisuuteen. Oppimateriaalin sisältö kasvaa ja päivittyy kurssin aikana: kurssin jälkeen materiaalia voi käyttää muiden opintojen ja tutkielmien tukena.

Mitä on tekstilingvistiikka?

Kielitieteen mielletään usein jakautuvan eri osa-alueisiin, jotka tutkivat kielen piirteitä eri tasoilla. Näitä osa-alueita edustavat muun muassa fonologia, morfologia, syntaksi, sanasto, semantiikka ja pragmatiikka (Karlsson, 2003). Tekstilingvistiikka ei kuitenkaan sovi täydellisesti vain yhteen yllä mainituista lokerikoista, vaan sen tutkimuskohteet ulottuvat karkeasti syntaksin, semantiikan ja pragmatiikan aloille.

On tärkeää ymmärtää, ettei tekstilingvistiikan määritelmää ole pakko pohtia suhteessa yllä esitettyihin kielitieteen perinteisiin osa-alueisiin. Kuten Enkvist (1975, s. 3) huomauttaa, ”tekstilingvistiikka ei seiso eikä kaadu yksittäisten kieliopillisten teorioiden tai mallien mukana.” Tekstilingvistiikka tarjoaa joukon työkaluja tekstin rakenteen ymmärtämiseen. Tekstin eri rakenteet saattavat sijoittua hyvin selkeästi kielitieteen perinteisille osa-alueille: tekstilingvistiikka puolestaan tuo esille, kuinka tietyt rakenteet toimivat yhteistyössä toisten rakenteiden kanssa. Yksinkertaisesti sanottuna tekstilingvistiikan näkökulma on monialainen (Heikkinen, 2012c, s. 62).

Mitä tekstilingvistiikka tutkii?

Hieman yleistäen voidaan sanoa, että tekstilingvistiikka on kiinnostunut merkitysten muodostumisesta kielen rakenteen eri tasoilla. Tekstilingvistiikan teorian keskeisiä ongelmia ovat olleet 1960-luvulta lähtien muun muassa seuraavat kysymykset: Kuinka teksti voidaan määritellä? Miten tekstit rakentuvat lingvistisesti ja sosiaalisesti eri tilanteissa? Miten tekstit toimivat osana yhteiskuntaa ja arkipäiväistä vuorovaikutusta? (Heikkinen, 2012c, s. 62)

Tekstilingvistinen analyysi saattaa puolestaan tarkastella vaikkapa pronomiinien roolia sidosteisuuden¹ muodostamisessa tai kuva-

Fonetiikka	Miten äänteet muodostuvat?
Morfologia	Miten sanat muodostuvat?
Syntaksi	Miten lauseet muodostuvat?
Semantiikka	Miten merkitykset muodostuvat?
Pragmatiikka	Miten merkitykset muodostuvat eri tilanteissa ja teksteissä?

¹ Sidosteisuus on tekstin ominaisuus, joka ylläpitää tekstin yhtenäisyyttä.

ta, kuinka sanomalehtiartikkeleiden rakenne muuttuu uutisoitavan aiheen myötä. On kuitenkin painotettava, etteivät tekstit ole universaaleja: jokainen kieli, kulttuuri, yhteisö ja ajanjakso tuottaa erilaisia tekstejä, joilla on omat muotonsa ja sisältönsä. Tekstilingvistiikan teorioiden ja analyttisten työkalujen avulla näistä piirteistä on mahdollista saada tutkimuksellinen ote.

Aidot tekstit ovat modernin tekstilingvistiikan tärkein tutkimuskohde. Arkipäiväisiä kirjoitettuja ja puhuttuja tekstejä sanomalehdistä, sähköposteista ja sosiaalisesta mediasta palvelutilanteisiin ja stand-up komiikkaan voidaan tarkastella tekstilingvistisestä näkökulmasta. Aineistot tallennetaan usein digitaaliseen muotoon eli niistä muodostetaan ns. korpuksia², joita voidaan tutkia tietokoneen avulla. Vaikka korpuksot ovat nykyään keskeisiä teorioiden kriittisen tarkastelun kannalta, tekstilingvistiikan menetelmien avulla voidaan tarkastella myös yksittäisiä tekstejä.

Heikkinen (2012b, s. 61) esittää, että tekstilingvistiikka on luonteeltaan usein joko sisältö- tai rakenneorientoitunutta. Sisältöön keskittyvä tutkimus tarkastelee tekstin yleistä merkitysrakennetta ja tematiikkaa, eli selkokielellä sitä, mistä tekstissä on kyse. Rakenneorientoitunut tutkimus puolestaan tarkastelee esimerkiksi koheesiota, koherenssia, informaatorakennetta, sekä tekstien toistuvia, kaavamaisia piirteitä sekä niitä keinoja, joilla tekstit pyrkivät täyttämään viestinnällisen tehtävänsä. Tekstin rakenteet kannattelevat sen sisältöä, joten usein nämä kaksi tekstilingvististä näkökulmaa nivoutuvat toisiinsa. Sama pätee myös itse tekstiin.

Teksti, konteksti, diskurssi

Tekstin käsite ei ole neutraali eikä sen määritelmä ole itsestään selvä: tekstin määritelmä riippuu aina siitä, minkälaisen teorian linssin läpi käsitettä tarkastellaan. Vaikka tekstin käsite on ihmistieteille hyvin keskeinen, se määritellään eri tavoin eri tieteenaloilla sekä myös alojen sisällä (Heikkinen, 2012c, s. 59-60). Kuten monet muut ihmistieteet, kielitiede ei ole yksimielinen tekstin määritelmästä, mutta yleensä teksti mielletään yhdestä tai useammasta virkkeestä muodostuvaksi joukoksi, jota ei ole koottu satunnaisesti. Teksti on kielen käytön yksikkö, joka muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, ja tämä yhtenäisyys syntyy tekstuurin avulla.³ Laajempi tekstin määritelmä saattaa puolestaan sisältää minkä tahansa kulttuurisen tuotoksen. Esimerkiksi arkkitehtuuria, musiikkia, maalaustaidetta, lehtien etusivuja, pääsylippuja ja postikortteja voidaan tarkastella teksteinä.⁴

Ihmistieteille tekstin määritelmä on hyvin keskeinen, sillä tarkan määritelmän avulla voidaan rajata tutkimuksen kohde, jota voidaan määritelmän jälkeen tarkastella erilaisten analyttisten työkalujen avulla. Esimerkiksi tutkittaessa sanomalehtikielen ominaisuuksia, tekstilingvistiikan on hyödyllistä määritellä teksti joukoksi sidosteista, luonnollista kieltä, jolloin aineiston sisältämä visuaalinen sisältö voidaan rajata analyysin ulkopuolelle. Kulttuurin- tai kielen

² Korpus on digitaalinen tekstiaineisto, joka sisältää usein tietoa tekstin rakenteesta, kuten sanojen luokista.

³ Halliday & Webster (2014, s. 183) määrittelevät tekstuurin kielen ominaisuudeksi, joka syntyy mm. kieliopin ja sanaston yhteistoiminnasta ja järjestää kielen ymmärrettävään muotoon. Tekstuuri on täten edellytys tekstien tuottamiselle.

⁴ Ks. esim. arkkitehtuuri, maalaustaide: O'Toole (2011); musiikki: van Leeuwen (1999); etusivut: Held (2005); pääsyliput: Bowcher & Liang (2013); postikortit: Östman (2004).

ja kuvan vuorovaikutuksen tutkimuksen on puolestaan syytä sisällyttää visuaalinen sisältö tekstin määritelmään, sillä kielen ja kuvan yhdistelmät on helppo mieltää yhdeksi kokonaisuudeksi osana sanomalehteä. Nämä kaksi määritelmää eivät kuitenkaan sulje toisiinsa pois: kummassakin tapauksessa teksti on tuotettu jotain tiettyä tarkoitusta varten jossain tietyssä tilanteessa.

Koska valtaosa kielen käytöstä tapahtuu jossain tietyssä tilanteessa, ympäristössä tai olosuhteiden vallitessa, näitä kielen ulkopuolisia tekijöitä ei voi jättää huomiotta tekstejä tutkiessa. Puhutut ja kirjoitetut tekstit muuttuvat tilanteen mukaan: näitä tekstiin vaikuttavia tekijöitä on pyritty hahmottamaan kontekstin käsitteen avulla (Heikkinen, 2012b). Konteksti muodostuu useista eri tekijöistä: esimerkiksi osallistujat, aika, paikka, tilanne, osallistujien yksityinen ja yhteinen tieto, yhteisö ja kulttuuri muokkaavat tekstejä, jotka syntyvät aina jossain kontekstissa (ks. esim. Martin, 1999). Voidaan ajatella, että kontekstuaaliset tekijät pusertavat kielen eräänlaiseen tilanteelle sopivaan muottiin, joka heijastuu tekstin rakenteessa. Kielellä on kuitenkin taipumus pyristellä näitä muotteja vastaan, sillä kieli ja tekstit muuttuvat jatkuvasti, samoin kuin kontekstit, jossa ne tuotetaan.

Tekstin ja kontekstin tutkimuksessa ei voi olla törmäämättä diskurssin käsitteeseen. Kuten tekstille, myös diskurssin käsitteelle löytyy monta kilpailevaa määritelmää. Yksi tunnettu määritelmä on Geen (2008) erottelu diskurssin ja Diskurssin välillä. Ensimmäinen käsite, diskurssi pienellä alkukirjaimella, viittaa tavalliseen kielenkäyttöön. Diskurssi isolla alkukirjaimella puolestaan viittaa niihin sosiaalisiin käytänteisiin (ajatusmaailma, tavat, näkemykset, vaatteet, jne.), jotka käsitetään tavallisiksi ja normista poikkeamattomiksi – tämä tietenkin heijastuu kielen käytössä. Kielitieteen painopiste on diskurssin tutkimuksessa; viestintä, sosiologia, kulttuurintutkimus ja muut ihmistieteet keskittyvät usein Diskurssiin.⁵ Tekstiläingvistiikassa ja kielitieteessä yleisesti on kuitenkin otettava huomioon, että aitoon kielenkäyttöön viitataan sekä diskurssin että tekstin käsitteitä käyttäen. Heikkinen (2012a, s. 95-96) tarjoaa seuraavan määritelmän tämän eron selventämiseksi: ”*Diskurssi* viittaa ihmisten välisen kanssakäymisen kokonaisuuteen tietyssä tilanteessa tai ympäristössä ... *Teksti* taas on tietyn kanssakäymisen lingvistinen lopputulos”.

⁵ Tämä erottelu on syytä ottaa huomioon myös silloin, kun eri tieteenoiloilla puhutaan diskurssianalyysistä.

Tekstin ominaisuuksia

Jokainen kielenkäyttäjä – äidinkielestään riippumatta – tunnistaa välittömästi mikäli jokin puhuttu tai kirjoitettu teksti muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Kaikki tekstit eivät kuitenkaan ole täysin yhtenäisiä tai täydellisiä: kielenkäyttäjät ovat myös erittäin herkkiä havaitsemaan puutteita tekstissä. Mikäli teksti on epätäydellinen, mutta jotain tarkoitusta varten tuotettu, kielenkäyttäjät silti todennäköisesti mieltävät kokonaisuuden tekstiksi. Tekstillä voidaankin nähdä olevan joukko ominaisuuksia, joita sillä tulee olla, jotta kielenkäyttäjät määrittelevät kokonaisuuden tekstiksi. Näitä ominaisuuksia ovat muun muassa koheesio, koherenssi ja tekstin informaattiorakenne.

Koheesio

Koheesio, joka tunnetaan myös suomenkielisellä termillä *sidosteisuus*, on tekstin ominaisuus, joka muodostaa yhteyksiä tekstin osien välille. Tämä ominaisuus auttaa tekstiä muodostamaan yhtenäisen kokonaisuuden. Koheesio ilmenee usealla eri tasolla lauseista virkkeisiin.

Kuori 500 grammaa **perunoita** ja laita **ne** sivuun. Kuumenna öljy pannussa ja siirrä perunat pannulle. Paista perunoita kunnes ne ovat kypsiä.

Suomen kieltä puhuvalle on selvää, että jälkimmäisessä lauseessa esiintyvä pronomini ”ne” viittaa edeltävässä lauseessa mainittuihin perunoihin. Tämä viittaus on anaforinen eli taaksepäin suuntautuva.⁶ Viittaus yhdistää substantiivin ”perunoita” ja pronominin ”ne”: yhdessä substantiivi ja pronomini muodostavat *sidoksen* lauseiden välille. Tämä sidos substantiivin ja pronominin välillä luo koheesiota – ei niiden läsnäolo virkkeen muodostavissa lauseissa.

Koheesio on luonnollisen kielen ominaisuus. Vaikka kieliopilliset rakenteet voivat synnyttää koheesiota, koheesio ei ole yksinomaan kieliopillinen, vaan laajempi semanttinen eli tekstin merkityksiin liittyvä ominaisuus (Halliday & Hasan, 1976, s. 6). Edeltävä esimerkki anaforisesta viittauksesta, joka muodostaa sidoksen substantiivin ja pronominin välille, on vain yksi ei-kieliopillinen koheesio muoto. Heti seuraava virke sisältää esimerkin kieliopillisesta koheesiosta: Ensimmäinen virke, jotka käsiteltiin edellä, viittaa perunoihin monikon partitiivia (”perunoita”) käyttäen. Toinen virke viittaa samoihin perunoihin monikon nominatiivissa (”perunat”).

⁶ Anaforan vastakohta on katafora: viittaus eteenpäin. Esimerkiksi: ”**Tätä** et varmasti usko: perunakattila sytytti mökkipalon!”

Näiden kahden sijamuodon käyttö luo tekstiin koheesiota kieliopin keinoin. Ensimmäisessä virkkeessä monikon partitiivi viittaa epämääräiseen joukkoon perunoita; jälkimmäinen virke käyttää monikon nominatiivia viitatessaan juuri tähän tiettyyn joukkoon kuorittuja perunoita. Kolmannessa virkkeessä perunoihin viitataan jälleen monikon partitiivia käyttäen. Tässä esimerkissä ohjeen vaatima tarkennus – kaikkien perunoiden siirto pannulle – muokkaa tekstissä esiintyvää koheesiivista viittausten *ketjua* kieliopin avulla. Nämä viittausten muodostamat ketjut eivät rajoitu vain substantiiveihin ja niihin viittaaviin pronomineihin, sillä myös edellisen esimerkin verbit ovat ketjuuntuneita. Näitä verbejä yhdistää niiden modus, eli tapaluokka, joka on jokaisen verbin kohdalla imperatiivi (”kuori”, ”laita”, ”kuumenna”, ”siirrä”, ”paista”).

Näitä ketjuja voidaan havainnollistaa myös toisen esimerkin avulla. Alla oleva ote on Itä-Ukrainan kriisistä kertovan artikkelin johdannosta:⁷

Ainakin viisi ukrainalaissotilasta menehtyi viimeisen vuorokauden aikana Itä-Ukrainassa, kertoo uutistoimisto Reuters.

Haavoittuneita on noin kolmekymmentä.

Ukrainan armeijan mukaan Venäjän tukemat separatistit yrittivät kahdella eri hyökkäyksellä vallata strategisesti tärkeän Debaltseven kaupungin.

Armeijan mukaan hyökkäykset torjuttiin.

Otteesta voidaan löytää useita sanojen muodostamia ketjuja, jotka on järjestetty virkkeiden mukaiseen järjestykseen taulukossa 1.

	(i) Ukrainalaiset	(ii) Separatistit	(iii) Reuters
Virke 1:	Ukrainalaissotilaat		Reuters
Virke 2:	Haavoittuneet		
Virke 3:	Ukrainan armeija	Separatistit	
Virke 4:	Armeija		

⁷ *Ukrainan armeija kesti separatistien hyökkäykset Debaltseveen*, Helsingin Sanomat, 5.2.2015

Taulukko 1: Viittausketjuja sanomalehtiartikkelissa

Ensimmäisen ketjun muodostavat ukrainalaiset, joihin viitataan usealla eri tavalla. Lukijalla ei ole kuitenkaan vaikeuksia seurata ketjua, sillä teksti yhdistää viittaukset sidosten avulla. Ukrainalaisten tapauksessa sidoksen muodostaa *leksikaalinen* koheesio. Ensimmäinen virke viittaa ukrainalaissotilaisiin; toinen virke puolestaan osaan heistä (”haavoittuneet”). Substantiivi ”haavoittuneet” on tässä yhteydessä ukrainalaissotilaiden meronyymi eli osajoukko. Seuraavassa sidoksessa ”Ukrainan armeija” – ”Armeija” on kyse hyponymiaasta, eli ylä- ja alakäsitteistä. Kolmas virke mainitsee Ukrainan armeijan, jonka jälkeen teksti viittaa siihen käyttäen yläkäsitettä armeija. Separatistit esiintyvät vain kerran tekstin kolmannessa virkkeessä. Neljännessä virkkeessä heidät on jätetty pois ellipsiä käyttäen: ”Armeijan mukaan [separatistien] hyökkäykset torjuttiin.”

Muun muassa näiden keinojen avulla koheesio pitää tekstin kassassa tasolla, jolle kieliopilliset rakenteet eivät ulotu. On kuitenkin

tärkeää ymmärtää, että myös kieliopilliset rakenteet edesauttavat koheesion syntymistä. Koheesiota edistävät resurssit voidaankin jakaa karkeasti leksikaalisiin ja kieliopillisiin keinoihin. Yleisimmät koheesion resurssit on esitetty taulukossa 2.

Kieliopilliset	
Viittaussuhteet	Sanojen muodostamat ketjut
Ellipsi	Sanojen poisjättäminen
Konjunktiot	Yhdistävät virkkeen lauseita
Leksikaaliset	
Synonyymit	Sanat, jotka merkitsevät samaa asiaa
Antonyymit	Sanat, joilla on vastakohtainen merkitys
Hyponyymit	Sanojen alakäsitteet
Meronyymit	Kokonaisuuksien osat
Kollokaatiot	Yhdessä esiintyvät sanat

Taulukko 2: Koheesion keinoja

Koherenssi

Toinen ominaisuus, jonka teksti tarvitsee muodostaakseen ymmärrettävän kokonaisuuden, on koherenssi. Siinä missä koheesio muodostaa sidoksia tekstin merkitysten välille, koherenssi puolestaan kytkee yhteen tekstissä esitetyt väittämät. Teksti sisältää yleensä laajan joukon väittämiä, jotka syntyvät koheesion muodostamien ketjujen avulla, jotka ryhmittelevät tekstissä esiintyviä toimijoita, prosesseja joihin he osallistuvat, sekä näiden olosuhteita.

Esimerkiksi virke

Saimaannorppia elää vain Saimaassa.

sisältää kaksi väittämää:

- Saimaannorppia elää
- elää vain Saimaassa.

Enkvistin (1975, s. 24) mukaan näitä väittämiä eli predikaatioita *ryhmitetään* yksiköiksi, jotka muodostavat lauseenjäseniä, lauseita, virkkeitä, sekä laajempia tekstijaksoja. Näiden yksiköiden välisiä yhteyksiä muodostetaan *kytkentöjen* avulla, joilla tarkoitetaan kielen tarjoamia keinoja, jotka ilmaisevat väittämien välisiä merkityssuhteita. Näitä keinoja ovat Enkvistin mukaan muun muassa:

- Konnektorit⁸
- Konnektiivit⁹
- Rinnastus- ja alistuskonjunktiot
- Verbien modusten ja aikamuotojen kongruenssi-ilmiöt¹⁰

Koheesion ja koherenssin eroa voidaan havainnollistaa ajattelemalla tekstiä palapelinä. Koheesio on kuin palapelin muodostama kuva, joka sitoo yhteen esitetyn sisällön ja tekee siitä merkityksellistä. Koherenssi puolestaan vastaa siitä, että palapelin palat sopivat yhteen toistensa kanssa. Huomaamme herkästi, mikäli pala on

⁸ Konnektorit ovat joukko liikepartikkeleita ja adverbjejä, jotka ilmaisevat esimerkiksi lisäystä, myönnytystä, perustelua, päättelyä, vastakkaisuutta, jne. Esimerkkejä: myös, –kin, –han, näin ollen, täten, siis ...

⁹ Konnektiivit ovat vapaammin lauserakenteissa liikkuvia adverbjejä ja sanaliittoja. Esimerkkejä: lisäksi, sitä vastoin, tosin ...

¹⁰ Esimerkiksi preesensin ja perfektin esiintymisen syy-seuraus -suhteiden yhteydessä: Tuomas on ärtynyt. Lasse joi olutta eilen.

runnottu väkisin paikoilleen. Samoin havaitsemme, mikäli jokin palanen puuttuu.

Koherenssin kuvauksen menetelmiä on kehitetty erityisesti diskurssin tutkimuksen piirissä. Lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että teksti on enemmän kuin joukko satunnaisia virkkeitä. Koherenssi kytkee yhteen tekstissä esitetyt väittämät, ja muodostaa näin yhtenäisen kokonaisuuden (Taboada, 2004, s. 106). Eri teorioita koherenssin luonteesta ja menetelmiä sen tutkimukseen on vertailtu ja kartoitettu esimerkiksi Batemanin ja Rondhuisin toimesta (1997).

Informaattiorakenne

Koherenssin ja koheesion lisäksi myös informaattiorakenne vaikuttaa tekstuurin muodostumiseen ja täten myös jokaisen tekstin syntyyn. Siinä missä koheesio ja koherenssi luovat tekstuuria virkkeiden ja lauseiden välille, informaattiorakenne puolestaan vastaa tekstuurista lauseen sisällä. Lauseen sisäistä tekstuuria tarkastellessa puhutaan usein informaattiorakenteesta, joka käsittelee lausetta viestinä.

Hallidayn ja Websterin (2014, s. 183) mukaan lausetta voidaan tarkastella viestinä kahdesta näkökulmasta, jotka ottavat huomioon viestin lähettäjän ja sen vastaanottajan. Näitä kahta näkökulmaa nimitetään temaattiseksi rakenteeksi ja informaattiorakenteeksi. Temaattisen rakenteen avulla lähettäjä, eli puhuja tai kirjoittaja, voi vaikuttaa tapaan, jolla viesti esitetään, mutta samalla hänen tulee huomioida vastaanottajan aikaisempi tieto aiheesta. Näin informaattiorakenne vaikuttaa myös temaattiseen rakenteeseen.

Teeman valinta on tietoinen teko, ja siksi merkityksellinen. Teema määrittää viestin lähtökohdan ja loppupisteen, joilla on oma painoarvonsa. Viestiä muodostettaessa kieltä kohtaan asetetaan kahdenlaisia vaatimuksia: viestin tulee välittää juurikin se sisältö, minkä lähettäjä haluaa välittää, mutta samalla viestin tulee toimia saumattomana osana kokonaisuutta, eli tekstiä. Temaattinen rakenne ja informaattiorakenne vastaavat näihin vaatimuksiin hyödyntämällä kieliopin tarjoamia mahdollisuuksia.

Karlsson (2003, s. 244) esittääkin, että ”mitä vapaampi kielen perussanajärjestys on, sitä tehokkaammin sitä käytetään informaattiorakenteen ilmaisemiseksi.” Myös suomen kieli hyödyntää sanajärjestyksen joustoa informaattiorakenteen muodostamisessa, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

	TEEMA	REEMA
1.	Koira	on ulkona.
2.	Ulkona	on koira .
	TUTTUUS	UUTUUS

Esimerkissä 1 *koira* on lauseen teema ja adverbiaali *ulkona* toimii sen reemana. Informaattiorakennetta tarkastelemalla voidaan selvittää, että kyseessä on todennäköisesti jo tunnettu koira, josta reema

tarjoaa uutta tietoa. Jälkimmäisessä esimerkissä 2 adverbiaali *ulkona* on temaattisessa positiossa, kun taas lauseen subjekti *koira* sijoittuu remaattiseen positioon, joka esittelee uutta tietoa. Tämän kaltaisia intransitiivisia rakenteita kutsutaan esittelyrakenteiksi, koska niiden avulla tekstiin esitellään uusia referenttejä.

Normaalisti lauseen alussa sijaitsevaan teemapositioon sijoitetaan vastaanottajalle tuttu informaatio, joka selviää esimerkiksi edeltävästä tekstistä. Teema voidaan ymmärtää myös laajemmaksi kokonaisuudeksi, joka sijoittuu ennen predikaattia. Esimerkiksi Shore (2008, s. 45) käyttää orientoivan ja varsinaisen teeman käsitteitä tarkentaakseen teeman kuvausta:

ORIENTOIVA TEEMA	VARSINAINEN TEEMA	REEMA
Helsingin yli- opistossa	tuntiopettajat	työskentelevät usein määräaikai- silla työsopimuk- silla.

Reema on puolestaan se paikka lauseessa, johon lauseen uusi, kuulijan kannalta oleellinen informaatio sijoittuu. Reema sijaitsee teeman perässä. Yhdessä teema ja reema muodostavat aaltoja, joiden välillä tekstin välittämä informaatio laajenee.

Kielen metafunktiot

Metafunktion käsitteellä on juurensa systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä (Halliday, 1994; Shore, 2012a). Teoriaa kehittänyt Michael Alexander Kirkwood (usein M.A.K.) Halliday määrittelee kielelle kolme tehtävää, joita se toteuttaa jokaisessa tilanteessa, jossa kieltä käytetään:

1. luoda kuva koetusta ja kuvitellusta maailmasta,
2. muodostaa ja ylläpitää sosiaalisia suhteita,
3. pitää kielen muodostamat kokonaisuudet kasassa.

Systeemis-funktionaalisessa teoriassa näitä tehtäviä kutsutaan metafunktioksi (*meta*, 'yli menevä, abstrakti'; *funktio*, 'tehtävä, tarkoitus', ks. Shore 2012b, s. 159). Näitä metafunktioita on kolme, jotka toteuttavat yllä esitettyjä tehtäviä.

1. ideationaalinen eli representatiivinen metafunktio,
2. interpersoonainen eli intersubjektiivinen metafunktio,
3. tekstuaalinen metafunktio.

Metafunktiot ovat työkalu, jolla voidaan hajauttaa tutkimuskohde eli kieli eri osa-alueisiin, jolloin kielen tuottamista merkityksistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä saadaan tiukempi ote. Kunkin metafunktion nähdään sitoutuvan tiettyihin kielellisiin rakenteisiin, jotka ilmaisevat näitä metafunktioita.

Ideationaalinen metafunktio, jonka avulla kieli luo kuvan koetusta ja kuvitellusta maailmasta, todentuu erityisesti sanastossa tehdyissä valinnoissa ja sanojen välisissä suhteissa. Tämä metafunktio jakautuu edelleen eksperientaaliin ja loogisiin metafunktioihin. Kielen eksperientaalinen metafunktio on konstruoida tapahtumia, toimintoja ja tiloja, sekä niihin liittyviä olioita ja olosuhteita. Ideationaalisen metafunktion looginen osa-alue puolestaan järjestää olioita ja tapahtumia kokonaisuuksiksi lausekkeiden ja lauseiden yhdistelmien avulla.

Ideationaalisen metafunktion kannalta keskeisiä ovat erilaiset *prosessit*, joiden polttopisteessä on verbi, jonka ympärille erilaiset toimijat ja olosuhteet sijoittuvat (Shore, 2012b, s. 163–164).

OSALLISTUJA	PROSESSI	OSALLISTUJA	OLOSUHDE
-------------	----------	-------------	----------

Matti	tapasi	Tuomaksen	viikonloppuna.
-------	--------	-----------	----------------

Tässä esimerkissä keskiössä on materiaallinen prosessi *tapasi*, johon ottaa osaa kaksi osallistujaa eri rooleissa (Tuomas, Matti). Aikaa ilmaiseva adverbiaali *viikonloppuna* tarkoittaa tapahtuman aikana vallinneita olosuhteita. Looginen metafunktio puolestaan toteutuu lauseiden yhdistelmissä. Lauseiden välisiä suhteita merkitään usein kreikkalaisin aakkosin:

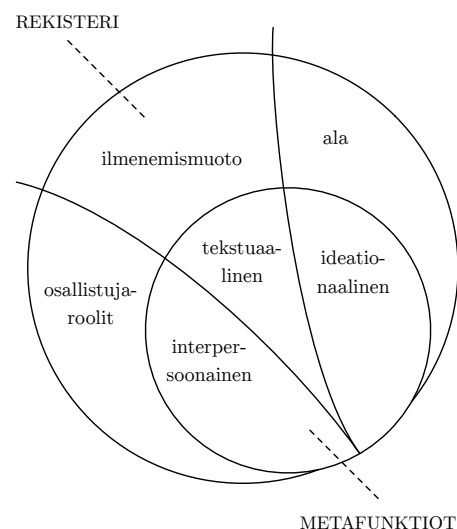
Matti tapasi Tuomaksen viikonloppuna (α), jolloin kummatkin olivat vapaalla (β).

Tässä esimerkissä päälausetta merkitsee kirjain α ja alisteista sivulausetta kirjain β [ks. Halliday 1994, s. 218–221 ja Shore 2012b, s. 172–174].

Toisen, interpersoonaisen metafunktion tehtävä on puolestaan ilmaista puhujien välisiä sosiaalisia suhteita. Tämä heijastuu kielellisissä valinnoissa, kuten suhtautumista ilmaisevassa sanastossa, persoonassa, lausetyypeissä, yms. (Shore, 2012b, s. 177–179). Yksinkertaisena esimerkkinä voi toimia vaikkapa teitittely: ”Olisitteko ystävällinen ja täyttäisitte lomakkeen?” Suhtautumista voidaan ilmaista myös adjektiivien ja fokuspartikkeleiden avulla (”Valitsimme tuotteisiimme **vain parhaat** raaka-aineet ...”).

Kolmas ja viimeinen eli tekstuaalinen metafunktio järjestää ideationaalisia ja interpersoonaisia merkityksiä ymmärrettävään, kielelliseen muotoon. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tekstuaalinen metafunktio hyödyntää jo aiemmin esiteltyjä keinoja, kuten koheesiota, koherenssia ja informaatorakennetta. Voidaan ajatella, että tekstuaalinen metafunktio ikään kuin paketoi kielen välittämät merkitykset, jotta ne voidaan välittää puhujalta toiselle.

Prosessi	Esimerkki
Materiaalinen	<i>Rakensin; pyöräilin</i>
Mentaalinen	<i>Ajattelin; pelkään</i>
Verbaalinen	<i>Kerroin; vastasin</i>
Relationaalinen	<i>Vallila on Helsingissä</i>
Käyttäytyminen	<i>Hymyilin</i>

Kuva 1: Metafunktioiden ja rekisterin suhde

Genre – tekstilaji

Ihmisen arkielämässä kohtaamat puhutut ja kirjoitetut tekstit muodostavat kirjavan joukon. Jotta tämän massan kanssa tultaisiin toimeen, ihmisellä on luontainen tarve luokitella ja lajitella kokemaansa. Luokittelu ulottuu myös tekstien ulkopuolelle, sillä myös muita kulttuurin tuotoksia, kuten arkkitehtuuria, musiikkia, elokuvia, taidetta ja muotia eritellään usein tyylin, lajin ja genren käsitteiden avulla. Tämä auttaa ihmistä jäsentämään maailmaa ja toimimaan osana yhteiskuntaa.

Tekstilingvistiikan ja muiden ihmistieteiden parissa tekstien monimuotoista vyyhtiä on pyritty selvittämään genren eli tekstilajin käsitteen avulla. Yksi genren käsitettä määrittävistä ominaisuuksista onkin monitieteisyys (Heikkinen & Voutilainen, 2012). Genrejä on tutkittu esimerkiksi kirjallisuustieteessä, kielitieteessä, viestinnässä, kulttuurintutkimuksessa ja monella muulla alalla, jotka ovat kiinnostuneita myös teksteistä (ks. esim. laaja katsaus kielitieteeseen ja retoriseen genretutkimukseen teoksessa Bawarshi & Reiff, 2010).¹¹ Myös Suomessa on tehty aktiivista kieleen keskittyvää genretutkimusta (ks. Mäntynen et al, 2006; Immonen et al, 2011; Heikkinen et al, 2012).

On tärkeää ymmärtää, että eri tutkimusalat ja niiden sisäiset suuntaukset määrittelevät genren eri tavoin: genre on työkalu, jota voidaan muokata tarpeen mukaan eri tarkoituksia varten. Genren käsitettä ei kuitenkaan käytetä pelkästään luokitteluun tai lajittelemiseen. Nykykäsityksen mukaan genre on paljon enemmän: se on kulttuuriin ja tilanteeseen sidottu malli tai skeema, joka ohjaa kielen käyttöä ja ihmisen toimintaa eri tilanteissa (Martin & Rose, 2008). Genret itsessään ovat abstrakteja, mutta ne saavat konkreettisen muodon teksteissä. Tästä syystä monet tekstilingvistiikan työkaluita sopivat hyvin myös genreanalyysiin, sillä niiden avulla voidaan tarkastella mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä tekstien välillä.

Rakennekeskeisessä genretutkimuksessa huomio keskittyy kielen rakenteeseen, joka usein mielletään *jaksolliseksi*. Genret avautuvat jaksoissa, mutta jaksot voivat poiketa toisistaan rakenteellisesti, sillä jakson rakenne heijastaa sen tehtävää. Heikkinen & Voutilainen (2012, s. 26) käyttävät esimerkkinä ruoanlaitto-ohjetta, joka tyyppillisesti ensiksi listaa tarvittavat ainesosat substantiivilausekkeita käyttäen, jonka jälkeen tekijää ohjeistetaan imperatiivimuotoa käyttäen: sekoita ainekset, pilko vihannekset, kiehauta liemi, jne. Näitä tekemisverbejä yhdistetään ketjuiksi konjunktioiden avulla (*sitten,*

¹¹ Anis Bawarshin ja Mary Jo Reiffin teos on ladattavissa ilmaiseksi osoitteesta: http://wac.colostate.edu/books/bawarshi_reiff

seuraavaksi).

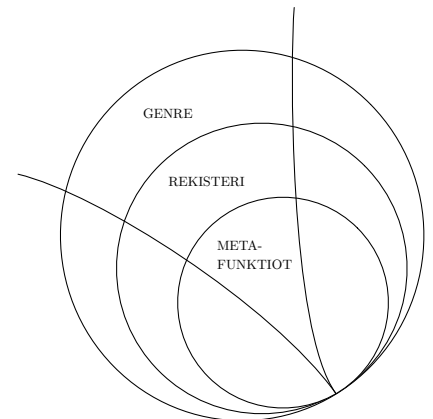
Genre voidaan mieltää myös toiminnaksi. Kuten Rahtu (2011, s. 14) huomauttaa, genreä on hankala määritellä pelkän aiheen eli topiikin perusteella. Esimerkiksi ruoan aihepiiriä voidaan käsitellä reseptien lisäksi esimerkiksi uutisissa ruoan hinnasta¹², ravintola-arvosteluissa, blogeissa, ja monissa muissa genreissä. Jokaisella edellä mainituista teksteistä on oma tavoitteensa, jonka saavuttamiseen genre tarjoaa joukon keinoja. Lyhyesti sanottuna: genre on toiminnan malli. Jotta näitä malleja voidaan hyödyntää, tulee genren käyttäjän ottaa huomioon myös vastaanottaja: mikäli vastaanottaja ei tunnista tekstin genreä, teksti tuskin saavuttaa päämääräänsä.

Mikä siis tekee genreistä tunnistettavia? Myös systeemis-funktionaalinen kieliteoria esittää, että genren tavoite ja tarkoitus heijastuvat sen kielelliseen rakenteeseen. Martin & Rose (2008, s. 132) käyttävät tästä esimerkkinä erilaisia kerronnallisia genrejä ja niiden muutamia kielellisiä piirteitä:

1. Henkilökohtainen kertomus: tapahtuu jatkuvassa ajassa, suosii 1. ja 3. persoonaa, tarkasti määritellyt osallistujat.
2. Autobiografinen kertomus: tapahtuu jaksoissa, suosii 1. ja 3. persoonaa, tarkasti määritellyt osallistujat.
3. Biografinen kertomus: tapahtuu jaksoissa; suosii 3. persoonaa; tarkasti määriteltyjä ja geneerisiä osallistujia.
4. Historiallinen kertomus: tapahtuu jaksoissa; suosii 3. persoonaa; enimmäkseen geneerisiä osallistujia, mutta myös tarkasti määriteltyjä avainhahmoja.

Nämä piirteet ovat kielellisten valintojen tulos, joka puolestaan pohjautuu kielen metafunktioihin, eli niihin tehtäviin, joita kieli toteuttaa jokaisessa tilanteessa (ks. kuva 2). Siinä missä tapahtumien jatkuvuus tai jaksottaminen vaikuttaa verbien aikamuotoihin, osallistujat ja heidän roolinsa kertomuksessa vaikuttavat viittausketjuihin ja muihin koheesion piirteisiin. Martinin & Rosen mukaan genre on abstraktio, joka ohjaa kielellistä käyttäytymistä: genret puolestaan järjestävät suurempia kokonaisuuksia, kuten esimerkiksi yllä esitettyjä kertomuksia.

¹² Mieti esimerkiksi reseptin ja uutisen eroa: kuinka usein uutisissa käytetään lukijalle osoitettua imperatiivia?

Kuva 2: Genren, rekisterin ja meta-funktioiden suhde

Multimodaalisuus – kielen ja kuvan vuorovaikutus

Kielitieteellisiä, ja erityisesti myös tekstilingvistisiä teorioita, on sovellettu laajalti myös kielen ja kuvan vuorovaikutuksen tutkimukseen. Tätä ilmiötä kutsutaan laajemmin multimodaalisuudeksi. Taustalla on ajatus siitä, että viestintä – laajalti ymmärrettynä – perustuu usein useamman *moodin* vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan. Kirjoitettu kieli toimii yhdessä kuvien, sommittelun, typografian ja värien kanssa, siinä missä puhuttu kieli hyödyntää jatkuvasti kehon asentoa, eleitä ja katsetta.

Mutta mitä tekemistä kielitieteellisillä tai tekstilingvistisillä teorioilla on kuvien kanssa, joiden perinteisesti nähdään sijoittuvan semiotiikan ja viestinnän tutkimuksen piiriin?

Voidaan esittää, että kielitieteellisten käsitteiden ja menetelmien avulla on mahdollista saada vahva tutkimuksellinen ote ihmisten välisestä viestinnästä, tapahtuipa tämä kasvokkain, paperilla tai näytöllä, sillä kielitiede on jo pitkään kehittänyt järjestelmällisiä menetelmiä kielen kuvaamiseen. Kieli on hyvin monimutkainen ilmiö, jota voidaan tarkastella monella eri tasolla – aina morfologiasta lauseisiin ja kokonaisiin teksteihin. Juuri näiden eri tasojen välillä vallitsevien suhteiden tarkastelu tekee kielitieteellisistä menetelmistä sopivia myös kielen ja kuvan vuorovaikutuksen tutkimukseen: kuinka esimerkiksi tilanne tai tekstilaji vaikuttavat multimodaalisen tekstin rakenteeseen ja miten? Tämä ei tarkoita, että kuvista pystyttäisiin uskottavasti etsimään vaikkapa morfeemien vastakappaleita: sovellettavien käsitteiden tulee olla tarpeeksi abstrakteja, jotta niitä voidaan soveltaa myös kielentutkimuksen ulkopuolella. Näistä käsitteistä hyviä esimerkkejä ovat metafunctiot ja genre.

Esimerkiksi metafunctioiden käsite on keskeinen Kressin & van Leeuwenin (2006) kehittämässä ”visuaalisessa kieliopissa”, joka soveltaa metafunctioita muun muassa valokuvien, infografiikan ja piirustuksien analyysiin. Siinä missä kieli ilmaisee asioiden tilaa koetussa ja kuvitellussa maailmassa, suhtautumista näihin asioihin ja toisiin ihmisiin, sekä järjestää näitä merkityksiä ymmärrettävään muotoon, kuvat tekevät samoin visuaalisesti, toteuttaen näin samalla ideationaalista, interpersoonaista ja tekstuaalista metafunctiota. Royce (1998, 2007) on jatkanut Kressin & van Leeuwenin työtä tuomalla analyysiin mukaan koheesion käsitteen. Hänen mukaansa koheesion ketjut eivät kulje vain kielen halki, vaan poikkeavat myös kuviin ja muihin visuaalisiin elementteihin. Näiden sidosten avulla multimodaalisesta tekstistä muodostuu yhtenäinen kokonaisuus.¹³

¹³ Mieti esimerkiksi matkailuesitteen genreä: voiko nuorisolle suunnattua, yöelämää mainostavaa esitettä kuvittaa historiallisilla rakennuksilla?

Metafunktioihin pohjautuvaa multimodaalista analyysia on kehittänyt eteenpäin myös O'Halloran (2004, 2008), jonka tietokoneita hyödyntävä lähestymistapa ammentaa erityisesti Michael O'Toolen (2011) varhaisista tutkimuksista. Toisin kuin Kress & van Leeuwen, O'Toole (2011) pyrki määrittelemään multimodaalisen tekstin analyttisiä yksiköitä, soveltaen systeemis-funktionaalissa kielitieteessä kehitettyä rangin (engl. *rank*) käsitettä, joka vastaa perinteisiä kielen rakenteen eri tasoja, esimerkiksi morfeemi- tai lausetasoa (ks. Shore, 2012a, s. 137). Nämä rangit ja niiden yksiköt määrittyvät analyysin kohteen mukaan: O'Toole soveltaa multimodaalista analyysia hyvin laajalle alueelle, muun muassa maalaustaiteeseen, veistoksiin ja arkkitehtuuriin.¹⁴ Esimerkiksi arkkitehtuurin analyysia varten sovellettavat rangit ovat O'Toolen (2011, s. 65) mukaan, pienimmästä suurimpaan: *elementti*, *huone*, *kerros* ja *rakennus*. Maalaustaiteessa vastaavia ovat *osa*, *hahmo*, *jakso* ja *kokonaisuus* (O'Toole, 2011, s. 24). Näillä rangeilla sijaitsevilla yksiköillä, kuten yksittäisellä hahmolla tai objektilla, on erilaisia funktioita osana laajempaa kokonaisuutta.

Jotkut multimodaalisuuden tutkijat ovat kritisoineet Kressin, van Leeuwenin ja O'Toolen lähestymistapaa ja esittäneet, että tämänkaltaisen "analyysi" johtaa usein vain hyvin yksityiskohtaiseen ja tulkinnanvaraiseen kuvaukseen tutkitusta kohteesta, joka kertoo itseasiassa hyvin vähän kielen ja muiden moodien yhteistoiminnasta (ks. esim. Forceville, 1999; Thomas, 2014). Bateman (2008) esittää samansuuntaisia ajatuksia ja painottaa empiirisen lähestymistavan merkitystä multimodaalisuuden tutkimuksessa. Batemanin mukaan tarvitaan menetelmiä, joiden avulla voidaan tutkia ja vertailla laajempia multimodaalisia aineistoja, jotta voidaan saada käsitys siitä, kuinka multimodaaliset tekstit yhdistelevät kieltä, kuvaa ja muita moodeja. Erilaisten tekstien kuvaukseen sovelletaan genren käsitettä, joka korostuu myös mallin nimessä: *Genre and Multimodality* (GeM) (johdatukseksi malliin ks. esim. Hiippala, 2014).

GeM-mallin avulla voidaan luoda multimodaalisia korpuksia, joihin on tallennettu tietoa tekstin piirteistä: sen sisällöstä, sisällön välisistä retorisisista suhteista (ks. Komppa, 2012), sivutilan käytöstä, ulkoasusta ja navigaatorakenteesta. Mallia on sovellettu esimerkiksi multimodaalisten tekstien kulttuurisidonnaisten piirteiden tarkasteluun, vertailemalla englantilaisia ja japanilaisia käyttöohjeita (Bateman & Delin, 2003), suomen- ja englanninkielisiä matkailuesitteitä (Hiippala, 2012, 2015), englantilaisia ja kiinalaisia sanomalehtiä (Kong, 2013) sekä englantilaisia ja taiwanilaisia tuotepakkauksia (Thomas, 2014). Mallin avulla on pystytty osoittamaan hienovaraisia piirteitä, jotka määrittävät näitä genrejä eri kulttuureissa.

¹⁴ O'Toole (2011, s. 85-86) analysoi kirjassaan myös Helsingissä Uspenskin katedraalin vieressä sijaitsevaa, Alvar Aallon piirtämää Enso-Gutzeitin pääkonttoria. O'Toole esittää, että *tekstuaalisesti* rakennus on samaa jatkumoa Kauppatorin reunan uusklassisen rakennusten kanssa, joka luo puolestaan vastakkainasettelun pääkonttorin ja Uspenskin katedraalin välille. Tämä korostuu erityisesti pääkonttorin Uspenskin puoleisessa muodoltaan rikotussa julkisivussa. O'Toole näkee tämän Aallon kiusantekona bysanttista kirkkoarkkitehtuuria kohtaan, joka on O'Toolen näkemyksen mukaan Helsingille vierasta.

Kirjallisuutta

Bateman, J. A. (2008). *Multimodality and Genre: A Foundation for the Systematic Analysis of Multimodal Documents*. Palgrave Macmillan, London.

Bateman, J. A. & Delin, J. L. (2003). Genre and multimodality: expanding the context for comparison across languages. Teoksessa D. Willems, B. Defrancq, T. Colleman & D. Noël (toim.), *Contrastive Analysis in Language: Identifying Linguistic Units of Comparison*, Palgrave Macmillan, Houndsmills. 230–266.

Bateman, J. A. & Rondhuis, K. (1997). Coherence relations: Towards a general specification. *Discourse Processes*, 24(1): 3–49.

Bawarshi, A. S. & Reiff, M. J. (2010). *Genre: An Introduction to History, Theory, Research, and Pedagogy*. Parlor, West Lafayette.

Bowcher, W. L. & Liang, J. Y. (2013). Chinese tourist site entry tickets: intersemiotic complementarity in an ecosocial process. *Social Semiotics*, 23(3): 385–408. DOI: 10.1080/10350330.2012.738996.

Enkvist, N. E. (1975). *Tekstilngvistiikan peruskäsitteitä*. Gaudeamus, Helsinki.

Forceville, C. (1999). Educating the eye? Kress and van Leeuwen's *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. *Language and Literature*, 8(2): 163–178.

Gee, J. P. (2008). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. Routledge, New York and London, 3. painos.

Halliday, M. A. K. (1994). *Introduction to Functional Grammar*. Arnold, London, 2. painos.

Halliday, M. A. K. & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman, London.

Halliday, M. A. K. & Webster, J. J. (2014). *Text Linguistics: The How and Why of Meaning*. Equinox, Sheffield.

Heikkinen, V. (2012a). Diskurssi. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 94–99.

Heikkinen, V. (2012b). Konteksti. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 88–93.

Heikkinen, V. (2012c). Teksti. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 59–66.

Heikkinen, V. & Voutilainen, E. (2012). Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 17–47.

Heikkinen, V., Voutilainen, E., Lauerma, P., Tiililä, U. & Lounela, M. (toim.) (2012). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki.

Held, G. (2005). Magazine covers – a multimodal pretext-genre. *Folia Linguistica*, XXXIX(1-2): 173–196.

Hiippala, T. (2012). The localisation of advertising print media as a multimodal process. Teoksessa W. L. Bowcher (toim.), *Multimodal Texts from Around the World: Linguistic and Cultural Insights*, Palgrave, London. 97–122.

Hiippala, T. (2014). Multimodal genre analysis. Teoksessa S. Norris & C. D. Maier (toim.), *Interactions, Images and Texts: A Reader in Multimodality*, De Gruyter Mouton, Berlin and New York. 111–123.

Hiippala, T. (2015). *The Structure of Multimodal Documents: An Empirical Approach*. Routledge, New York and London.

Immonen, L., Pakkala-Weckstöm, M. & Vehmas-Lehto, I. (2011). *Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen*. Finn Lectura, Helsinki.

Karlsson, F. (2003). *Yleinen kielitiede*. Yliopistopaino, Helsinki, 2. painos.

Komppa, J. (2012). Retorisen rakenteen teoria. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 186–193.

Kong, K. C. C. (2013). A corpus-based study in comparing the multimodality of Chinese- and English-language newspapers. *Visual Communication*, 12(2): 173–196.

Kress, G. & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Routledge, London, 2. painos.

Mäntynen, A., Shore, S. & Solin, A. (toim.) (2006). *Genre – tekstilaji*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Martin, J. R. (1997). Analysing genre: functional parameters. Teoksessa F. Christie & J. R. Martin (toim.), *Genre and Institutions: Social Processes in the Workplace and School*, Continuum, London. 3–39.
- Martin, J. R. (1999). Modelling context: A crooked path of progress in contextual linguistics. Teoksessa M. Ghadessy (toim.), *Text and Context in Functional Linguistics*, Benjamins, Amsterdam. 25–61.
- Martin, J. R. & Rose, D. (2008). *Genre Relations: Mapping Culture*. Equinox, London.
- O'Halloran, K. L. (toim.) (2004). *Multimodal Discourse Analysis: Systemic Functional Perspectives*. Continuum, London.
- O'Halloran, K. L. (2008). Systemic functional-multimodal discourse analysis (SF-MDA): Constructing ideational meaning using language and visual imagery. *Visual Communication*, 7(4): 443–475.
- Östman, J.-O. (2004). The postcard as media. *Text*, 24(3): 423–442.
- O'Toole, M. (2011). *The Language of Displayed Art*. Routledge, New York, 2. painos.
- Rahtu, T. (2011). Tekstilaji on työkalu. Teoksessa L. Immonen, M. Pakkala-Weckstöm & I. Vehmas-Lehto (toim.), *Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen*, Finn Lectura, Helsinki. 11–27.
- Royce, T. D. (1998). Synergy on the page: Exploring intersemiotic complementarity in page-based multimodal text. *JASFL Occasional Papers*, 1(1): 25–49.
- Royce, T. D. (2007). Intersemiotic complementarity: A framework for multimodal discourse analysis. Teoksessa T. D. Royce & W. L. Bowcher (toim.), *New Directions in the Analysis of Multimodal Discourse*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ. 63–109.
- Shore, S. (2008). Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. *Virittäjä*, 112(1): 24–65.
- Shore, S. (2012a). Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemifunktionaalisessa teoriassa. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 131–157.
- Shore, S. (2012b). Systeemifunktionaalinen teoria tekstin tutkimisessa. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, Gaudeamus, Helsinki. 158–185.
- Taboada, M. T. (2004). *Building Coherence and Cohesion: Task-oriented Dialogue in English and Spanish*. Benjamins, Amsterdam.
- Thomas, M. (2014). Evidence and circularity in multimodal discourse analysis. *Visual Communication*, 13(2): 163–189.

van Leeuwen, T. (1999). *Speech, Music, Sound*. Macmillan, Basingstoke.